

A FELVINCI FÉRFI DALEGYLET MEGALAKULÁSA ÉS MŰKÖDÉSE (1880–1997)

Az ember rendelkezik – többek között – azzal a jó tulajdonsággal, hogy a szájával alacsonyabb vagy magasabb hangokat képes hallatni. Feltevések szerint lehet, hogy már az ősember is rájött erre, amikor értelmi fejlődése során kezdte figyelni a természetben vele együtt élő madarakat és kezdte utánozni azokat. Előfordulhatott az is, hogy az ember hamarabb énekelt, mint beszélt.

Újabb évezredek elteltével és a gazdagabb társadalmi osztályok kialakulásával megjelentek a fejlettebb hangszerek is szórakozásuk biztosítására. A technika és a kultúra fejlődése magával hozta az emberi éneklés és a hangszerek tökéletesedését.

Az ének és a zene valóban az emberi élet része, és minden alkotóelemével az emberhez kapcsolódik. Gondoljunk arra, hogy némelykor mennyire vágyódunk énekelni, vagy mennyire meg tudunk szeretni egy-egy jól hangzó népdalt, műdalt vagy táncdalt. Aki szépen tud énekelni vagy játszani egy hangszeren, mennyire magával tudja ragadni hallgatóit művészi előadásával.

Már az ókori görögök is tudták, hogy a zene, a dallam az ember nevelésének, az egyéniség harmonikus kialakításának egyik fontos eszköze, mert mindennél jobban befolyásolja az öntudatot. Ma már azt is tudjuk – hála Bartók Bélának és Kodály Zoltánnak –, hogy a zene és dallam egy közös nyelv is lehet, amelynek révén különböző nemzetek megértik egymást, tehát a népek közötti barátságot is szolgálhatják.

Elkezdve a felvinci helyzet ismertetését a dalkultúra szempontjából, mindjárt a kezdetén leszögezhetjük, hogy szorosán kapcsolódik a község általános gazdasági, társadalmi és kulturális helyzetéhez.

Kezdjük a 19. század második felével és a 20. század elejével, amikor a gazdasági helyzet jónak mondható, mert a Maros menti szántóföldek, de még a domboldalak is jó gabonatermést, zamatos borokat, gyümölcsöket biztosítottak a zömében földműveléssel foglalkozó lakosoknak. De még az iparosok is – kovácsok, szabók, kerekesekek, kádárok, borbélyok, mészárosok, kocsmárosok – meg a tisztviselők, kereskedők, tanítók is rendelkeztek több-kevesebb földterülettel, amit megműveltettek.

A község társadalmi és kulturális helyzete a fennálló rendszerből eredően tagolt volt. Voltak földnélküliek, kevés földdel bírók, közép-

és nagygazdák, de nem hiányoztak a törpe birtokos városi tisztviselők sem. A gazdasági és társadalmi helyzetből eredő nagy különbség magával hozta a kulturális nívókülönbséget is.

Sajnos nincsenek adataink arra vonatkozóan, hogy milyen jellegű dalokat énekelt a felvinci lakosság. Feltehető, hogy erre a vidékre jellemző dalok és népdalok szerepeltek, amelyek apáról fiúra, szájról szájra terjedtek, nem nagyon bő választékban. A dal gyakorlására az alkalmat a lakodalmak, táncestélyek, tollfosztók, keresztelők, névnapok szolgáltatták a 19. század második felében. Alkalom szempontjából nem utolsósorban említjük meg azt a két-három vendégfogadót, ahol naponta találkoztak a férfiak. A községben állandó jelleggel működött egy-két cigányzenekar, s ezek hozzájárultak a régi és új dalok terjesztéséhez.

Ilyen körülmények között a dal és a cigányzene csupán a lakosság szórakozását szolgálta, és spontánul terjedt, fejlődött. Úgynevezett „nótafák” nem lehettek Felvincen, mert eredeti, helyi népdal sem az emberek ajkán, sem a dalos füzetekben nem található.

Egyetlen kottaismerő ember a falvakban a templomi kántor volt, és mint énekvezér orgonán kísérte az énekeket. Habár 1607 óta megjelentek az egyházi énekeskönyvek, az énekeket hallás útján tanulták meg az emberek.

Kodály Zoltán: *A magyar népzene* c. munkájában (Bp. Zeneműkiadó) a következő megállapításokat teszi: „Az egyszólamú ének az uralkodó, szinte egyetlen zenei tevékenység – valóban »szájról szájra« szállt, nem írás, nem kotta révén, csak hallás útján terjedt a régi és új egyaránt. Ahol a kotta látszólag nélkülözhetetlen volt (dalárdák), ott is inkább csak a szöveg emlékeztetőjéül szolgált. Így tehát a nemzet zömének zenei élete még a 19. század végén is alacsonyabb szinten állt, mint általános kultúrája: az írástudatlan szájhagyomány jellegét viselte magán.”

Felvincen is tanítottak éneket az elemi iskolában, de feltételezhető, hogy inkább egyházi, mint világi dalokat tanítottak a kántorok, mivel az iskolák az egyházak védnöksége és a lelkipásztorok közvetlen felügyelete alatt állottak.

Ebben a spontán stagnáló helyzetben szükségessé vált a zenei műveltség fellendítése, terjesztése. Ehhez a század második felében elkezdődött aránylag békés időszak gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális fellendülése járult hozzá. Színházak, zenei főiskolák létesültek. Megjelentek a dalkiadók, akik népdalokat, műdalokat, költők megzenésített verseit adták ki füzetekben, népszínművekbe foglalva. Jó hangzásuknál, újdonságuknál fogva gyorsan terjedtek el, fokozato-

san szorítva ki a népdalokat, változtatták meg a városi emberek gondolkozását.

E folyamat különösen jó talajra talált Felvincen, ahol a polgáriásodási folyamat terjedőben volt a mezővárosnak mint közigazgatási központnak a megerősödésével és a kisiparosok számának növekedésével, anyagi jólétük állandó fejlődésével. A polgárság földrajzilag nem élt elszigetelt életet, hanem utazgatott, nyaralt. Az ifjak is magasabb kultúrájú központokban tanultak, magukkal hozva az elsajátított dalokat.

A fentiekben felvázolt helyzet néhány fontosabb vonásának leírásával igyekeztem képet adni a 19. század második feléről, az általános és helyi dalkultúra állásáról, amely hasonló az ország más vidékeinek általános helyzetéhez, annak hiányosságaival együtt. Ebből a helyzetből emelkedik ki helyi viszonylatban az 1880-as esztendő, amikor elindult – akárcsak egy nyáresti fuvallat – a megmozdulás a dalkultúra fejlesztése irányában.

Ebben az évben halt meg a régi református kántortanító, Makkai Márton, és az egyház megválasztotta híres új kántorát, Ercse Jánost (aki Felvincen nyugszik). A presbitérium akkor úgy határozott, hogy az új kántor kötelességévé teszi vasárnap délutánonként a vallásos énekek tanítását a híveknek, valamint – ami szintén fontos volt – a „harmonikus éneklés behozatala végett egy harmonia alakítását és annak vezetését”, vagyis egy dalkar alakítását és vezetését. Ez április 22-én történt, az új kántor tudomásul vette, s örömmel ígérte mindezek teljesítését (1880. április. 22-i tanácsi jegyzőkönyv, 207–208. old. Helyi református egyházi irattár.).

Valószínű, hogy a dalkar megalakítása nem ment könnyen, mert az emberek érdeklődése lanyha volt ezen újszerű kulturális egyesület iránt, vagy éppen gyanakvással fogadták ismeretlensége folytán. Az egyházi vezetőség kitartott határozata mellett, újból és újból foglalkozott e kérdéssel, megpróbálta felkelteni a lakosok érdeklődését egy már megalakult dalárda felvinci szerepeltetésével.

Ezt a tervet 1880. december 26-án sikerült megvalósítani, karácsonykor. A kolozsvári dalárok közreműködésével rendezett, dales-téllyel egybekötött táncmulatság 127 ft. 56 kr. tiszta jövedelmet eredményezett (1881. január 9-i tanári jegyzőkönyv, 236. o. Ref. egyh. irattár).

A kolozsvári dalkar felvinci szereplését a helyi dalegylet megalakulása követte, de a dokumentumok ellentmondó adataira támaszkodva feltehető, hogy ekkor felavató ünnepség volt. Most tehát vegyük szemügyre, hogy mikor és milyen okiratok igazolják a felvinci Férfi

Dalegylet megalakulását? Különös szerencse, hogy a háborús viharok nem semmisítették meg őket.

1. A felvinci dalegylet 50-es számú, 1914. március 28-án keltezett átirata a helyi állami iskola vezetőségéhez, melyben Szécsi Ferenc dalegyleti elnök (ref. lelkipásztor) értesíti a vezetőséget, hogy a március 15-i műkedvelő előadás tiszta jövedelme 140 korona volt, amit a helyi illetőségű szegény gyerekek megsegítésére kívántak fordítani. Ezen az átiraton egy tiszta, jó állapotban megmaradt pecsét van a következő felirattal: „A felvinci férfi dalegylet pecsétje –1880 dec. 19.” (Az akkori általános érvényű szokásoknak megfelelően, az egyetek pecsétjén szerepeltették a megalakulásuk dátumát is.)

2. Egy 1885-ben készített csoportfénykép, amelyre tintával a következő feliratot írta valaki: „A felvinci férfi dalegylet működő tagjai 1885-ben. Az egylet alakult 1881. február 5-én.”

3. A felvinci állami elemi iskola gondnokságának 1895. december 15-én megtartott gyűlési jegyzőkönyve. Ezen a gyűlésen felolvasták a felvinci férfi dalegylet helyettes elnökének, tiszteletes Szécsi Ferencnek egy átiratát, amelyben kéri az iskola egyik tantermét az esti dalkari próbák részére. Ebben az átiratban szerepel a következő szöveg is: „A dalegylet 1881-ben alakult Felvincen és ennek egyetlen közművelődési egyesülete.”

4. Egy hiányos, cím nélküli, szakadozott, Horváth Péter megőrzésében fennmaradt és nyomtatásban megjelent közlemény töredékszövege, amely Horváth Péter ötvenéves karmesteri tevékenységét is méltatja. Ebben található Horváth Péter önéletrajza s a következő szöveg: „Itt már 1880 óta működött egy dalárda, melynek vezetését átvettem.”

Tehát a megalakulás időpontját igazoló okiratok aránya kettő-kettő, perdöntő fontossága valószínűleg a pecsétnek van.

Feltehető, hogy ezen a vidéken Felvinc volt az első mezőváros, ahol dalegylet alakult és működött. Tagjait helyi földművesekből, kisiparosokból, tisztviselőkből toborozta, akik jó hangjukkal, dalkedvelésükkel odaadón tevékenykedtek a dalkultúra fejlesztése és terjesztése érdekében.

Az említett első, legrégebb, 1885-ben készített fénykép igazolása szerint a dalkarnak 18 tevékeny tagja volt. Milyen szerencsés ötlet volt, hogy valaki tintával ráírta a dalkar tagjainak a nevét! Ezek a következők voltak: Mihály István szólamvezető, Ercse János karnagy, Szacsvai Lázár igazgató (városi rendőrkapitány), Csiki István igazgató tanító és szólamvezető, Agyagási Sándor tanító, szólamvezető és egyleti titkár, Lajos Tóbiás, Benke István, Áts Lajos, Szacsvai József, Szabó János, id. Gaál Albert, Damó János, Szöcs József, Magyar Fe-

renc, Takács György, id.Takács György, Benke András, Kóbori András, Szabó János, Takács Miklós.

Ruházatuk alig különbözött egymásétól: fehér ing, csokros nyakendő és a kornak megfelelően szabott, egyforma kabátok. A vezetők pantallóban és cipőben, a tagok csizmába húzott nadrágban jártak.

A Férfi Dalegylet működése jó példát mutatott a helyi ifjúságnak. Az állami iskola irattárában levő gondnoksági jegyzőkönyvek azt is igazolják, hogy az 1890-es években történtek lépések a felső szervek részéről, illetve a helyi ifjúság szükségét érezte a fizikai munka utáni kulturális tevékenységnek. Például 1893 júliusában az ifjúság kéri az iskola gondnokságát, hogy a nagyobbik tantermét adja át egy estére kulturális rendezvény céljára. (Akkoriban az iskola a mai néptanács épületében volt.) A kérvény aláírása: „a rendezőség”, amiből arra lehet következtetni, hogy az ifjúság még nem rendelkezett saját szervezettel. (De ekkor már léteztek utasítások erre vonatkozólag is.)

Az 1902. március 4-i tanfelügyelői leirat felhívta az iskola gondnokságának figyelmét: „nem lenne-e helyesebb, ha több ifjúsági egyesület (dalkar, zenekar, gazdakör, olvasókör, tűzoltó egyesület) helyett egyetlen egyesület lenne?” A felsorolt karok, körök, egyesületek nem jelentik azt, hogy Felvincen mindenik létezett, mert a leirat általános érvényű volt. Ez derül ki az iskola 1903. március 14-i gondnoksági jegyzőkönyvéből, amelyik ismertette, hogy az akkor megalakult műkedvelő zenekar próbáit az iskola egyik tantermében óhajtotta tartani. E zenekarnak – nem tudjuk, hogy vonós vagy fuvós zenekar volt-e – Csiki István iskolaigazgató is tagja volt. Feltételezhető, hogy vezetője is ő lehetett, aki – öreg tanítványainak visszaemlékezései szerint – igen szépen hegedült.

Az említett iratok azt is bizonyítják, hogy a helyi állami elemi iskola tanítói konkrét szervezői és vezetői tevékenységet végeztek kulturális téren az ifjúság és a felnőttek soraiban, főleg az éneklés és a zene terén.

Mezővárosunknak volt már dalkara és zenekara a századforduló idején. Valószínű, hogy a helység lehetőségei újabb szervezéseket is megbírtak, s ezek arra ösztönözték a felettes szerveket, hogy szakképzett embereket küldjenek Felvincre. A tordai tanfelügyelőség 1909. június 12-i leirata arról értesítette az iskola gondnokságát, hogy a közoktatásügyi miniszter kinevezte Hákl N. Lajos felsőbb leányiskolai tanárt a felvinci állami elemi iskolai ifjúsági egyesület dalkörének szervezésére. Ezzel beindult az ifjúsági dalkar megszer-vezése egy szakképzett zenetanár vezetésével, mely dalkar nem tartozott volna egyetlen vallási felekezethez sem. Sajnos, sem a dalkarral, sem a tanár

pedagógiai tevékenységével kapcsolatban, nem találtam más adatot, ami arra enged következtetni, hogy ez a terv nem valósult meg.

De megtaláltam a református egyház kebelében megalakult és működő dalkar közérdekű tevékenységét igazoló iratát, amely 1904 januárjából származik. Azt tudatja, hogy a szegény gyermekek megsegítésére összegyűjtött 159 ft. összeg egy általa rendezett táncestély bevétele volt, amikor a dalkar is szerepelt.

Az idős dalkari tagok visszaemlékezései szerint (id. Takács Károly, Jakab József) a dalegyletnek volt alapszabályzata, de elveszett az első vagy a második világháború zürzavarában. Ez a szabályzat előírta többek között, hogy akik többször hiányoztak igazolatlanul a próbákról, vagy megbotránkoztató módon viselkedtek a mindennapi életben, azokat kizárták az egyletből.

Általában csak a katonaság után lehettek tagjai az ifjak, de a jó hangúakat soron kívül is bevették. Így lettek dalkaristák a ma is élő Jakab József és Ozsváth Pál. Kezdetben csak a református vallásúakból állott a dalkar, de a 20. század elején bevették a katolikusokat is, ha jó hangerővel rendelkeztek.

A dalkar tagjai nem fizettek tagsági díjat, mert az egyletnek voltak bevételei. Például a már említett táncmulatságok rendezése, a temetéseken való közreműködés alkalmi énekekkel a halott házánál, a templomi szertartás keretében két énekkel és a sírnál addig, amíg tartott a behantolás. Az 1920-as években egy ilyen közreműködésért 250 lejt fizettek (id. Takács Károly szerint).

Az egylet bevételeiből való részesedés is jellegzetesen alakult az évtizedek folyamán. Egy rész a karnagyé, egy rész a dalárdáé (egyleté) és egy rész a dalkaristáké volt (Lazsádi János és Takács Károly szerint). Az egylet pénzből fedezték a versenyeken való részvétel vagy más közreműködések (pl. évfordulók) költségeit. A dalárdisták pénzből rendezték meg a szokásos „Dalkarosok vacsoráját” egyszerűen a helyi vendéglőben, ezen az úton is ösztönözve őket. De nemcsak ilyenkor érezhették jól magukat és mulathattak, hanem olyankor is, amikor felköszöntötték valamelyik városatyát név- vagy születésnapja alkalmából, s az illető vacsorát rendelt a helyi vendéglőben (a Vigadóban).

Hogy mikor s mekkora összeggel rendelkezett a dalegylet, ez nem ismeretes az adatok hiányában. De a régi dalkarosok visszaemlékeznek még ma is, hogy az első világháború alatt megrongálódott Vigadó épületének tetőzetét és befedését cserepekkal a dalegylet pénzből fedezték (Osváth Lajos szerint).

A református templomban jelenleg is megvan egy mészkből faragott úrvacsorai kőasztal, melyet 1913-ban készítettek, meg egy mintás

selyem asztalterítő a következő felirattal: „A felvinczi férfi dalegylet emléke – 1910.”

Az első világháború előtt az énekkari próbákat a községházában tartották, valamelyik tanteremben, ahol biztosítva volt a fűtés és világítás. A háború után felkerültek a református templom melletti ún. régi óvoda épületébe. Ercse János kántor és karmester ismeretlen okból, 1894-ben már nem szolgált – talán betegség miatt –, és már 1896. november 3-án elköltözött az élők sorából, mindössze 47 éves korában. Emlékét sírköve őrzi a helyi temetőben.

1894 novemberében Szász Domokos akkori püspök ajánlatára, az addig Széken (Szolnok-Doboka vármegye) kántoroskodó Horváth Péter foglalta el Felvincen a kántori állást (Horváth Péter önéletrajza szerint, mely egy közleményben jelent meg).

Kitűnő hangja, felkészültsége és képességei voltak a zene, illetve a dalkar vezetésére. A dalkari tagok hamarosan elsajátították a szólamokat, mivel sok jó hangú, tiszta zenei hallással rendelkező egyénből állott a dalkar, hiszen csak ilyen képességűek lehetek tagjai az egyletnek. Szépen harmonizált dalokat szerzett és tanított be a legjobb zeneszerzőkkel fenntartott kapcsolatai és a versenyeken szerzett személyes ismeretségei révén. Ide sorolhatjuk Tárca Bertalant Kolozsvárról vagy Fövenyessy Bertalant Nagyenyedről.

Dalkari próbáit kétféleképpen tartotta: szólam- és összpróbák formájában. Ercse Jánosnak három szólamvezetője volt. Ezek közül kettő tanító. Horváth Péter egymaga szeretett foglalkozni a szólamokkal, végül mind a négy szólammal az összpróbán. Segítségére csak egy kis harmónium volt, mely ma is megvan a református parókián, igen megviselt állapotban.

A dalegyletnek tiszteletbeli elnöke, alelnöke és titkára is volt, akik bizonyos okok miatt és idő elteltével cserélődtek. Az egyház, a város és az iskola vezető személyiségeiből toborozták őket, tehát művelt, iskolázott egyének voltak, akik tekintélyükkel pártfogolták ezt a nemes és szép ügyet. Sajnálatos, hogy a vezetőséggel kapcsolatban csak néhány adattöredék áll rendelkezésünkre. Azt sem lehet meghatározni, hogy mettől meddig tevékenykedtek.

Az 1885-ös fényképen Szacsvai Lázár rendőrkapitány volt az elnök és Agyagási Sándor volt a titkár.

1895 decemberében Szécsi Ferenc lelkipásztor alelnöke, 1914-ben elnöke volt a dalegyletnek.

A dalkari mozgalom országos méretű megerősödésében, kiterjesztésében, minőségi és művészi értékének gyarapításában, másfelől a magyar dalok terjesztésében, újabb dalok létrehozásában egyaránt rendkívül fontos szerepet vállalt magára az 1921. november 13-án

megalakult Romániai Magyar Dalosszövetség, melynek Inczédi Joksman Ödön volt az elnöke és Tárca Bertalan a titkára (Péter Károly 1931. szeptember 7-én keltezett díszoklevele szerint).

Ez a fontos kulturális egyesület nemes célt tűzött maga elé, azt, hogy a magyar dalt féltő gonddal őrzi és ápolja, mivel „nyelvében él, dalában érez a nemzet”. Harminc romániai magyar dalárda kiküldöttei – közöttük Horváth Péter karnagy is – erről tettek fogadalmat Brassóban, az alakuláskor. A felvinci dalegylet is azonnal csatlakozott az országoshoz.

Az új országos vezetőség pozitív intézkedései a kitűzött cél érdekében hamarosan éreztették hatásukat, s már 1922-ben beindították a körzeti, majd ennek befejezéseként az országos versenyeket. Az idős dalkaristák visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy a körzeti versenyek vagy Tordán vagy Nagyenyeden zajlottak le.

Az első országos dalverseny 1923-ban volt Kolozsvárott (közleménytöredék szerint), ahol 58 dalárda vetekedett egymással nemes küzdelemben az elsőségért. Megemlítünk néhányat közülük: a kolozsvári „Acélhang”, a tordai „Iparosegylet” a sepsiszentgyörgyi „Vegyeskar”, az aranyosgyéresi, a székelykocsárdi és a felvinci férfikarok stb.

A verseny a főtéri Állami Opera épületében zajlott, amelyet fegyelmezett, színpompás felvonulás előzött meg, színes zászlóik alatt külön-külön menetelő és éneklő lelkes dalárdákkal. Felvinc ezen a versenyen II. díjként egy aranyozott ezüstserleget nyert, s ez első kiemelkedő sikerként jó ösztönzést adott a dalkarosoknak. Tapasztalatot is hoztak magukkal: például azt, hogy egyenruha szükséges (így emlékszik id. Takács Károly).

A következő országos verseny – dalkarosok szerint – 1925-ben Marosvásárhelyen került megrendezésre. Ennek is – akárcsak az elsőnek – Joksman Ödön volt az elnöke, a zsűriben az akkori legjobb énekkari darabok szerzői foglaltak helyet. Felvinc most is a II. helyezést érte el, ez esetben egy ezüst serleget. A dalkarosoknak egyenruhájuk ez alkalommal sem volt.

Három év múlva, 1928-ban került sor a harmadik országos verseny megrendezésére Segesváron (közleménytöredék őrződött meg róla). Ott sem maradt el a színpompás felvonulás a fehéregyházi Petőfi-emlékműhöz, lerótták kegyeletüket hazánk egyik legközkedveltebb költője iránt, akinek megzenésített verseit is eldalolták. Itt is ezüst serleget nyertek a felvinci dalkarosok.

A korabeli sajtótermékek hiánya miatt nem ismerjük az országos versenyek eredményességét, az irányadó megállapításokat. Felvincen sem maradt fenn ilyen írásos bizonylat. Ha a dalkarosoknál fennma-

radt, ma is megtalálható fényképeket szemléljük, megállapíthatjuk, hogy a három serleg valóban létezett, s az egyenruha-kérdés sem oldódott meg (állítólag egyenkalap létezett).

Mivel a fényképekről került szó, meg kell említeni a leány dalkarról kb. 1936-37-ben készült felvételt is, amelyen 35 tag látható, de a felvétel készítésekor egyes tagok hiányoztak. Ugyanis e fénykép Csombordon készült egy püspöki vizitáció alkalmával, amelyre a dalkar hivatalos volt. Ez a dalkar a húszas években elért jó eredmények bizonyítéka, és a magyar dal népszerűségének terjedését igazolja a nők körében.

A leány dalkart az 1930-as évtized elején szervezték, és rendszeresen szerepelt négyszólamú dalokkal a helyi kulturális rendezvények során. A leányok szerepeket is vállaltak a karnagyuk és Schönauer József irányítása alatt betanult színdarabokban, ami az akkori kulturális élet kiteljesedését mutatja. Sajnos, a II. világháború éveitől mind a leánykar, mind a férfi dalkar tevékenysége s a színdarabok betanítása is elmaradt a fiatalság létszámának csökkenése (bécsi döntés) következtében.

Visszatérve az 1930-as évekre, nem feledkezhetünk meg egy igen jelentős, méghozzá kettős évfordulóról. A felvinci Férfi Dalegylet megalakulásának és Horváth Péter karnagy tevékenységének 50. évfordulójáról van szó. A „kántor bácsi” önéletrajzi adatai szerint karmesteri tevékenységét 1880-ban kezdte Brassóban. Ennek alapján az ünnepély megrendezésére 1930-ban kerülhetett sor, a dalkarosok visszaemlékezései szerint a jubileumi ünnepély a Vigadó nagytermében zajlott le. A sok meghívott helyi és idegen vendég alig fért be a terembe. A műsor keretében a két helyi és a meghívott nagyenyedi dalkar is szerepelt, amit gazdag ünnepi ebéd és táncmulatság követett. Más adatok nem ismeretesek ezen fontos rendezvényről.

A Romániai Magyar Dalosszövetség fennállásának 10. évfordulóján – 1931-ben – mindenik dalegylet kapott a tagok részére egy-egy díszoklevelet. Felvincnek ekkor 40 tagból álló dalkara volt (Jakab József és id. László János szerint). Mindannyian megkapták a díszoklevelet, és ezekből ma is létezik néhány darab. Azok, amelyek átvészelték a II. világháború pusztításait. Mellékelve megtekinthető néhai Péter Károly díszoklevele.

A dalegyletnek zászlója is volt, amint az egyik fennmaradt fényképen is látható, de sok más mellett ez is elveszett a II. világháború alatt. Világos színű selyem anyagból készült, rojtos szegéllyel és a következő felirattal: „A felvinczi férfi dalegylet”. A kor divatja szerint a zászlónak volt keresztanyja – valószínűleg adományozója –, de személyéről nincsenek adataink.

A dalegylet tevékenységének ideje alatt divatba jöttek apró formások, amelyek gyorsan elterjedtek. Ilyen volt például mindjárt a megalakulást követően a dalkarosok jelvénye: kicsi fehér szalagocska, reá nyomott lanttal (lásd a fényképeket). Volt azonban egy másik is, amelynek eredetéről azonban nem tudunk. Ez egy pénzérem nagyságú ezüst plakett volt, amibe belevésték a dalkarosok nevét, mindenkinek külön-külön, és ezeket rászegezték az egyleti zászló rúdjára (Jakab József és id. László János szerint). A vezetők nevét arany plakettre vésték (állítólag az illetők adományozták).

Az 1920-as években készült csoportfényképen jól látható a három díszes serleg. Milyen nagy megbecsüléssel és örömmel nézünk ma is rájuk, és gondosan őrizzük a református egyház kegyezereivel együtt. A serlegek tárgyi bizonyítékai azon mennyiségi és minőségi munkának, amelyet nagyszerű karmesterünknek, Horváth Péternek és a dalkarosok önzetlen, kitartó tevékenységének köszönhetünk. Időt, fáradságot és hangot nem kímélve állandóan oktatta, fegyelmezte kitartóan a dalkart. Kitűnő érzéke, tehetsége és képesítése volt zenei téren, ami nemcsak a dalkar tagjainak megbecsülését, tiszteletét vívta ki, hanem az emberek és felettesei elismerését is. Megalapozottan állítható a kivívott szép eredmények alapján, hogy a felvinci férfi dalegylet történetében aranykor volt az 1920–1930-as időszak, amikor szabadon, szervezeten és szakszerű irányítás alatt tevékenykedhetett és fejleszthette képességeit.

Hogy mennyire megalapozott a fenti méltatás az egész dalkar és annak karmesterével kapcsolatban, bizonyításul idézünk egy 1930–31 táján nyomtatásban megjelent, sajnos ismeretlen című kiadványtörödékből. Ebben az évfordulóikat ünneplő dalegyletekről, karmesterekről emlékeztek meg, például a kézdivásárhelyi református egyházi kar 50., az uzoni református dalárda 50., a nagyborosnyói református vegyeskar 30., a pákéi református daloskör 30., a kolozsvári Törekvés dalegylet 10 éves jubileumáról. Ugyanott jelent meg Horváth Péter saját önéletrajza abból az alkalomból, hogy 50 éve működött mint karnagy. Ebben ifjú éveire, pályakezdésére így emlékezik:

„Megboldogult édesapám 1848-ban huszárörmester volt Kós Ferenc főhadnagy zászlója alatt, kinek életét az oroszok gyilkoló fegyverétől édesapám mentette meg. Ez a Kóós Ferenc később Brassóban tanfelügyelő lett, aki aztán Bukarestbe került, ahol megteremtette a magyar irodalomkört, amely most is működik és Kóós Ferenc nevet viseli. Én 1859. március 13-án, az Udvarhely-megyei Füle községben születtem, ahol atyám vasgyári tisztviselő volt. Tízéves koromig jó módon növekedtem, de aztán a vashámor feloszlott, ennek következtében atyám vagyona nemsokára összeomlott. Előbb Barótra, majd Brassóba költöztünk Bolonya-külváros egy szerény kicsi hajlékába. A

nélkülöztetések közepett az iskoláztatás megakadt és kénytelen voltam valamilyen pálya után nézni. Minthogy a jó módban el voltam kényeztetve, valósággal kétségbe estem, mikor egy korán reggel bús könnyek között kerestem a kivezető utat, mintha egy túlvilági hang csendült volna a fülembé, amely így szólott: »keresd az Istent, aki le-sújtott, mert az fel is fog emelni«. És ekkor szívem sugallatára elmentem a templomba és bizakodva csendült föl az ajkamról a dal: »Te benned bízunk eleitől fogva...«.

Bizalmamban nem csalatkoztam, mert nemsokára meg is érkezett az Úr segítsége két áldott ember képében. Az egyik Kós Ferenc kir. Tanácsos tanfelügyelő, a másik az öreg református pap: Molnár János volt. Az öreg Kós Ferenc, mikor megtudta, hogy egykori kedves őrmesterének és megmentőjének vagyok a fia, nagyon megörült, és kezébe vette az én sorsomat. Egy hétfőn este Kós Ferenc és Molnár János öreg pártfogóim megfogták a kezemet és elvezettek a Brassói Magyar Dalárda helyiségébe és így szólottak: »Itt hozzuk ezt a szegény gyermeket, neveljük fel a dalárda költségére.«

Életemnek első boldog napja volt ez. Akkor hallottam az első összhangzatos éneket. Ez az emlékezetes nap 1876-ban volt. A dalárda vezetősége ezután beíratott Frank Lipót karnagyhoz zongorára, míg énekekre és zeneelméletre a szászok zeneiskolájába jártak. Zenei taníttatásom 1876-tól 1880-ig tartott. Ezen év húsvét másodnapján már mint segédkántor dirigáltam az általam szervezett egyházi énekkart. Két év múlva a dalárda kétszáz forinttal Nagyenyedre, a képzőbe küldött, hogy vizsgázzam le kántorságból. A sikeres vizsga után karnagyi pálcával ajándékozott meg a dalárda. Ezzel kellett dirigálnom a Brassói Magyar Dalárda egyik estélyén. Ez volt az én karmesteri vizsgám a brassói dalosok, az én drága nevelő szülőim előtt.

A következő év végéig karmestere voltam a brassói ref. egyházi dalkörnek és tenor énekes a Brassói Magyar Dalárdának. 1883. év végén azonban már búcsút kellett vennem Brassótól, mert a széki (Szolnok-Doboka megye) ref. egyház meghívott énekvezérnek. Fájó szívvel és könnyes szemekkel mentem ki az állomásra, ahová a dalosok is elkísértek. És midőn engem csókkal elhalmoztak, sírva kérdeztem, hogy ezt a nagy szeretetet és a neveltetés költségét hogyan és mikor fizessem vissza? »Soha! – hangzott a válasz. - Csak egyet kívánunk tőled: légy becsületes, légy hűséges és soha rossz híredet ne halljuk! Isten veled!«

És én nagy sírás mellett vonatra ültem és kirepültem a világba.

Széken, ahol addig még nem volt dalárda, dalkört szerveztem, itt működtem 1894-ig.

1894. november havában búcsút vettem a széki híveimtől mert Szász Domokos püspök úr ajánlatára jelenlegi állo- ...”

(Itt véget ér a szövegtöredék, illetve minden bizonnyal itt kezdődött Horváth Péter felvinci karmesteri korszaka, mely haláláig tartott.)

Ezen önéletrajzot egy méltató írás követi T.B. aláírással (valószínűleg Tárcza Bertalan tollából):

„És most átvesszük a szót mi, és levesszük a kalapot tisztelettel Horváth Péter, a legöregebb karmester előtt, aki ma is a fiatalokat megszégyenítő temperamentummal, lelkesedéssel és lankadatlan buzgósággal végzi nemes misszióját. Ritka példánya ő az önzetlen, ideális, kötelességtudó és rajongó lelkű karnagyoknak. Dalárdáját nem a négy fal számára tanítja, hanem állandóan szerepelteti. Minden versenyen részt vesz, s ha nem is visz első díjat, azért nem csap patáliát, mint sok éretlen újonc-karmester, hanem megnyugvással és köszönettel veszi a neki megítélt díjtárgyat. Érdemeivel soha nem dicsekedett, pedig hát volna mivel dicsekednie. Engedje az isteni gondviselés, hogy Horváth Péter kedves dalosvezérünk még sokáig kezelje a karnagyi pálcát jó kedvben, örömben és örök fiatalságban!”

Horváth Péter nemcsak a versenyeken, hanem más alkalmakkor is kereste a baráti kapcsolatok fejlesztésének lehetőségét. Ezt igazolja egy társas fénykép, amely 1928. augusztus 23-án rendezett felvinci dinnyeszüret alkalmával készült. Ezen a következő személyek vettek részt: Veress Gábor és Fövenyessy Bertalan nagyenyedi, Tárcza Bertalan kolozsvári dalostestvérek, Horváth Péter és felesége, Horváth Etelka, gyerekeik: Horváth Mariska és Horváth Béla, valamint mások.

Ezen igen eredményes időszakot – mint minden felfelé ívelést – sajnos, a visszaesés ideje követett. Feltételezzük, hogy nem a dalkarosok buzgósága lanyhult meg, sem a „kántor bácsi” lelkesedése, azaz nem a dalegyleten belüli okok, hanem külső tényezők befolyásolták. A dalszövetség sem rendezhetett versenyeket országos szinten, sem körzetenként.

Így aztán a felvinci dalkar is csak helyi műsorok vagy temetések alkalmával lépett színre a jól ismert alkalmi vagy temetési énekekkel, megöregedett karmesterének még mindig lelkes vezényletével. Az elmúlt évtizedekben már nagyon begyökeresedett a temetéseken való közreműködése könnyeket fakasztó, alkalomhoz illő dalok eléneklésével. A régi, közkedvelt temetési énekek közül néhány: *Eltávoztál örökre hát* – Deák Gerő feldolgozása, *Gyászos, sötét koporsónál* és *Jaj de bús ez a ravatal* – Fövenyessy Bertalan feldolgozásai, *Hol minden kintól nyugtomat bizton feltalálom, Aludj, aludj kedves halott...* stb.

Az 1930-as évek második felében már komolyan érezhetővé váltak a háborús előkészületek, majd az 1940-es években az emberveszteségek, pusztítások, az elvándorlás és a nélkülözés ideje jött el, amikor „a múzsák hallgatnak”. Ám a dalárda élt tovább, ha nem is teljes létszámában vagy a régebbiről megszokott gyakori fellépésekkel. Régi karmestere, bár nehezen, de tovább használta a karmesteri pálcát az 1950.

év végéig, amikor meghaladta már a 90. életévét, és végleg nyugalomba vonult. 1954. április 28-án Felvinc magyar lakossága kíséret utolsó útjára kedvelt és nagyrabecsült kántorát és karmesterét. Sírjánál a dalárda énekléssel búcsúztatta Horváth Pétert. Ekkor már Gazda Lajos református lelkész vezényelte a csak temetéseken szereplő és mindinkább öregedő, ritkuló dalkaristákat, egészen 1975-ig, amikor ő is nyugdíjba vonult, és elköltözött Felvincről. A régen tanult temetési énekek ebben az időszakban sem némultak el. Az újonnan toborzott tagok próbák nélkül sajátították el az énekeket, de már csak két szólamban tudtak énekelni. A „kántor bácsi”-tól öröklött dalszeretet, kitartás segítette a régi és új dalárdistákat a nehéz időszak átvészelésében. Egy másik ösztönzés szubjektív okokra vezethető vissza, a büszke önérzetre, hogy Felvincen ünnepélyesebb a temetés, mint máshol.

Az 1974. esztendő új időszak kezdetét jelentette a dalárda életében, amidőn Dezső Mózes lelkipásztor neje, Tamás Éva lett a református egyház kántora és a dalárda karmestere. Jó ügybuzgósággal vállalta el a kicsiny dalárda vezetését, minden ellenszolgáltatás nélkül. Előkerültek ismét a régi partitúrák (kottalapok), de inkább a formáság kedvéért. Péter Károly, régi, öreg dalkarista segítségével új tagokat toboroztak, megerősítve a hanganyagot, gazdagítva a létszámot, új lendületet adva a működésnek. Elkezdődtek a dalkari próbák a temetéseket megelőző napokon, megmaradva a két szólam mellett. A lelkesedés fellángolt és ennek köszönhetően már nem csak a temetések alkalmával léptek fel, hanem egyházi ünnepek alkalmával rendezett programok keretében is (például minden karácsonykor). A próbák során új darabokat tanultak be ezekre az alkalmakra.

Most nem volt szükség alapszabályzatra, a dalkar tagjai írott formások hiányában is teljesítették önként vállalt kötelességüket. Amit tettek, jó szívvel csinálták, a régről megőrzött hagyományok alapján. Pedig nem volt könnyű helytállniuk, mert a dalkarosok – öregek és fiatalok – eleget kellett tegyenek munkahelyi kötelességeiknek. A 8–10 órás munkaidő elteltével, a pihenésre, otthoni elfoglaltságra fennmaradó időből szakítottak ki a próbákra és a szerepléshez szükséges időt.

A dalárdának az 1940-es évektől kezdve máig nincsenek pénzügyi jövedelmei. A temetéseken való közreműködésért már évtizedek óta egy veder bort, egy házi kenyeret és felvágottat kapnak a dalkaristák, ami a toron való részvételnek felel meg.

Megemlíthető az is, hogy a hivatalos kultúrversenyeken a dalárda egyáltalán nem vett részt egyházi jellegénél fogva, egyházi körök pedig nem rendeztek dalkari versenyeket. Ezért a dalkar az 1930-as évektől máig egy szűk tevékenységi területen maradt fenn: a helyi temetéseken és egyházi ünnepélyeken közreműködve.

A kellő dokumentálódás lehetősége híján a Felvinci Férfi Dalegylet megalakulásának és működésének 100. évfordulója megünneplésére

mindössze 1981-ben kerülhetett sor. Akkoriban az ilyen jellegű hírközlés lehetőségei korlátozottak voltak. Az idő tájt a nagyobb ünnepek megrendezése is szerény keretek között történhetett meg. Ez az ünnepség is szerény volt, kevés számú résztvevővel. Dezső Mózes lelkipásztor ünnepi beszédet mondott, majd a dalárda is fellépett. Az előadás méltatta elődeink példamutató dalszeretetét, ragaszkodását a kultúra hagyományaihoz, ami a mai generációk számára is példaértékű lehet. A megemlékező kiemelte a dalkar tagjainak odaadó, pártfogó magatartását az anyanyelven elhangzó egyházi és világi énekek irányában. Nem feledkezett meg néhai Horváth Péter karnagy odaadó, lelkes, 57 éven át gyakorolt vezetői szerepéről, amivel országos szintre emelte a dalkar tevékenységét, hírnevét. Sajnálattal állapította meg, hogy a dalárda tevékenységével kapcsolatban nagyon kevés írott anyagot talált az egyházi irattárban.

A felvinci férfi dalárda több mint száz éve tevékenykedik az egymást váltó generációkon keresztül. Olyan a pályája, akárcsak az emberi életé. Megszületett, volt fiatal, életteljes, virágzó, azután hullámszerűen hol erősödött, hol gyengült a történelem viharai, változásai szerint, de mindedig átvészelte azokat. Ma koránál fogva is megbecsülést, támogatást érdemel, csendesen éli eseményekben szegény életét, s gazdag múltját sem igen emlegetik. A szép múlt emlékeit mindössze egy-egy csoportkép őrzi a parókián, és az agg dalkarosok tulajdonában. Am gazdáik elhalásával ezek is rendre bekerülnek a feledés fiókjaiba. Ennek az áldatlan s meg nem érdemelt, sőt háládatlan állapotnak az enyhítésére, a dalkar eredményekben gazdag múltjának bár csak részbeni megőrzésére, népszerűsítésére hivatott e szerény munka.

Az elmúlt harminc év során a felkutatni sikerült és hozzáférhetővé vált, illetve az idős dalkarosok visszaemlékezéseiből összegyűjtött anyagot foglaltam egybe, hogy ezek az adatok az idő múlásával ne pusztuljanak tovább, hogy még ennyi se maradhasson az utókorra. Nem gazdag ez a munka konkrét adatokban, egy-egy időszak ismertetése pedig végképp szegényes a fellelhető dokumentációs anyag elpusztulása, hiánya miatt. Azt is megemlíteni tartozom, hogy a magyar dalkultúra Maros menti kialakulását, fejlődését, problémáit felölelő forrásmunkák – egyelőre – hiányoznak.

Kellő tisztelettel említem meg, hogy a felvinci református egyházközség hűen őrzi az 1877-ben elveszített elsőszülött – az iskola – után a még meglévő második „édes gyermekét”, a dalkart, amelyet saját kebelén nevelt, támogatott, vezetett és tart fenn ma is. Jelenleg 8 férfi és 17 nő tagja van.

Adja az Isten, hogy a múltbeliekhez hasonló, kultúránk megőrzését szem előtt tartó vezető emberek kerüljenek Felvincen a jövőben is, s hogy a dalkar még sokáig szolgálja a nemes érzületek fejlesztését. A dalkarba adjon lelkes tagokat, akik kitartásukkal tovább vihetik az értékes hagyományt, a magyar dal szeretetét!